

»Partizanka Mara na kamenu studencu...«

Strašno je što današnji neki »vodeći« povjesničari (npr. Slavko i dr. Ivo Goldstein, dr. Neven Budak, dr. Tvrtko Jakovina, Snježana Koren, mr. Magdalena Najbar-Agičić i drugi) uopće ne reagiraju na krivotvorine i neistine u tekstovima njima ideološki bliskih autora. Takvo očito i jedno toleriranje sumrak je današnje hrvatske historiografije.

Tomislav Vuković

— Hrvatska je javnost nedavno bila svjedok medijskog sučeljavanja Snježane Banović, kazališne redateljice, profesorice na odsjeku produkcije zagrebačke Akademije dramske umjetnosti i nekadašnje ravnateljice Drame Hrvatskoga narodnog kazališta u Zagrebu, i Jakova Sedlara, hrvatskog redatelja i nekadašnjeg voditelja Drame u HNK-u. Povod profesoričinu žestokom obrušavanju na redatelja bilo je prikazivanje njegova dokumentarnog filma »Pravednik Stepinac« na međunarodnom Židovskom filmskom festivalu, koji je održan od 23. do 29. svibnja u Zagrebu (»Stepinac je zaslužio boljeg odvjetnika od Jakova Sedlara«, »Jutarnji list«, 1. lipnja 2010), a on joj je ubrzo odgovorio u istome polemičkom tonu (»Želio bih da hrvatski desničari postanu poput izraelskih«, »Jutarnji list«, 4. lipnja).

Opravdanje krvavih ruku klerorazlozima

Ne ulazeći u procjenu utemeljenosti međusobnih optužaba oko umjetničke razine redateljskih uradaka ili vrednovanje profesionalnosti i redateljice i redatelja, potrebno je ipak upozoriti na vrlo važnu činjenicu, koja je u spomenutom sučeljavanju svom silinom ponovno »isplivala« na površinu, jer ona već dulji niz godina prevladava u hrvatskoj kulturnoj, i medijskoj i znanstvenoj javnosti.

Prvo, prepoznatljive, konkretno: ljevičarske ideološke skupine nasilno su kroz medije nametnule vrlo pogubnu situaciju u Hrvatskoj u kojoj su isključivo one mjerodavne u ocjenama što je to konzervativno, tradicionalno, desničarsko, kontroverzno, nazadno i slično, čime se s lakoćom kleveću ne samo pojedinci nego i skupine, ustanove i drugi. Tako i redateljica Banović hladnokrvno piše za Sedlara kako su se »neki i upitali što taj konzervativni i ultradesni filmaš (sva su isticanja moja, T. V.) uopće radi na festivalu o holokaustu«, a bl. Stepinca je svrstala u jednoga od »mnogih kontroverznih osoba«. S kojega ideološkog motrišta ona nastupa, lako je iščitati iz njezine sintagme »kleropropagandistički« film, za koju je hrvatski narod mislio da je već odavno izbačena iz uporabe u javnoj komunikaciji jer podsjeća na vremena i ljude koji su opravdavali vlastite krvave ruke »klerofašističkim« »kleronacionalističkim«, »kleronacističkim«, »kleroneprijateljskim« i sličnim »klerorazlozima».

Sv. Leopold Mandić - »good guy«

Drugo, ne postoji ni minimum kriterija (od kojih je najvažniji - iznošenje nekih povijesnih činje-

● Sv. Leopold Mandić

● O. Domink Mandić

nica i podataka) po kojima bi netko uopće mogao pisati u medijima o kontroverznim povijesnim temama a da to bude nekakav kvalitetan doprinos određenoj temi. Čini se da je najvažnija količina neargumentirane »prosure« mržnje, pri čemu je povijesna faktografija u drugome planu. Strašno je što današnji neki »vodeći« povjesničari (npr. Slavko i dr. Ivo Goldstein, dr. Neven Budak, dr. Tvrtko Jakovina, Snježana Koren, mr. Magdalena Najbar-Agičić i drugi) uopće ne reagiraju na očite krivotvorine i neistine u tekstovima njima ideološki bliskih autora. Takvo očito i jedno toleriranje sumrak je današnje hrvatske historiografije. U tom smislu npr. baš nitko od njih nije smatrao radi povijesne istine barem upozoriti na nespretnost ili neznanje, neodrživost ili besmislenost Banovićine tvrdnje, koja je u »Jutarnjem listu« zaslužila čak i međunaslov: »Primjer Leopolda Mandića«. Ona, naime, o Stepincu piše da je, »uglavnom na početku NDH, upućivao kritike, prigovore i rezerve prema ustaškim vlastima, no sve je to ostalo unutar rigoroznog sustava u kojemu su vladali rasni i drugi diskriminatorski zakoni koje on nije dovodio u pitanje«. Za razliku od Stepinca, novokomponirana povjesničarka ističe primjer hrvatskoga sveca: »Puno odlučniji bio je, naprimjer, franjevac Leopold Mandić kada je (doduše, iz Italije) odlučno zahtijevao od Pavelića da prestane progoniti Srbe i Židove«. Na kraju, s već očekivanom dozom podrugljivosti i ironije, zaključuje: »No, Mandić nije tako filmičan kao Stepinac, on nije enigma s maskom koju će, eto, skinuti Sedlar s dva dokumenta, tri svjedoka i par ubavih kadrova žena i djece, nego je jedan običan good guy«.

● Bl. Alojzije Stepinac

Povijesna abeceda o franjevcima Mandićima

Najprije, nema smisla polemizirati s autoricom koja tako »dalekosežne« zaključke o pojedinim osobama Katoličke Crkve ne temelji na povijesnim činjenicama nego na dobro znanim ljevičarsko-partizanskim mitovima.

Stoga bi trebala prelistati i neka novija historiografska izdanja, koja iz temelja ruše te mitove, npr. trilogiju dr. Jurja Batelje »Blaženi Alojzije Stepinac, svjedok Evanđelja ljubavi« (Postulatura blaženoga Alojzija Stepinca, Zagreb, 2010), koja sadrži, široj javnosti dosada nepoznatih, 690 dokumenata (!) o zauzimanju bl. Alojzija Stepinca za sve progone, uključujući itekako i Židove i Srbe.

Osim toga, trenutak objave čekaju još i mnogi drugi neobjavljeni dokumenti i svjedočanstva, npr. spašavanje židovske djece u automobilu nadbiskupa Stepinca i njihovo uspješno skrivanje s drugom srpskom djecom u biskupskoj rezidenciji u Križevcima kod grkokatoličkog biskupa dr. Janka Šimraka.

Zatim, bilo bi dobro da kazališna redateljica nauči povijesnu abecedu, ako se već želi tako angažirano baviti poviješću Katoličke Crkve i njezinim ključnim osobama. U tom bi smislu trebala barem razlikovati sv. Leopolda Bogdana Mandića, franjevca kapucina, od hercegovačkog franjevca o. Dominka Mandića, koje u kontekstu »povjesničarke« Banović povezuje samo zajedničko prezime i mjesto boravka (Italija) u doba NDH.

Prvi je rođen 12. svibnja 1866. u Herceg-Novom, od oca Petra i majke Dragice Carević, a umro je na glasu svetosti u Padovi 30. srpnja 1942. (stoga bi bilo zanimljivo saznati kojeg je to datuma pisao Paveliću prosvjedno pismo?!), a drugi je bio doktor povijesti, rođen u selu Lise (po rijeci Lištici) kod Širokog Brijega 2. prosinca 1889, tijekom NDH bio je na dužnosti u središnjoj upravi franjevačkog reda u Rimu, a preminuo u Chicagu u SAD-u 23. kolovoza 1973.

Ovako, njezino poigravanje u citiranom pamfletu s dvojicom velikana Katoličke Crkve u hrvatskome narodu i efektno isticanje njihove (ne)»filmičnosti«, više slični na »junastvo« partizanke koja je (malo parafrazirajući) opjevana i u pjesmi: »Partizanka Mara na kamen studencu...« Zbog pristojnosti njezine partizansko-antifašističke zasluge bolje je ne spominjati! ■

Za obnovu kulturne memorije

Vladimir Lončarević

Znamo da su nakon 1945. hrvatski katolički intelektualci bili posve isključeni iz javnoga života, mnogi osuđeni na zatvore ili ubijeni, mnogi izbjegli smrti, potraživši spas u egzilu, a znamo da su svojim djelovanjem obilježili različita područja narodnoga života. Unatoč svojoj izvrsnosti, njihov su ih katolicizam, s jedne, a hrvatstvo, s druge strane, izbacili iz naše kulturne memorije, uz česta krivotvorenja njihovih djela i životopisa, uz prešućivanje i marginaliziranja. Ta praksa, bez obzira što se nalazimo u bitno promijenjenim uvjetima, nastavlja se i danas, cjelokupni odjeljak duhovnosti kršćanskoga života katoličkog nadahnuća ne samo što je zaboravljen, prešućen i kao da ne postoji, nego nije ni pročitano. Ono pak što nije pročitano, ne može biti vrjednovano, ne može živjeti u svijesti današnjih naraštaja, zapisao je prije nekoliko mjeseci Božidar Petrač u prikazu knjige o dr. Ljubomiru Marakoviću u časopisu »Republika« (br. 11/2009).

Nesumnjiva je točnost te dijagnoze recepcije kršćanske kulture

u hrvatskoj nacionalnoj kulturi prve polovine prošloga stoljeća. Feljton »Prilozi za raspravu o katoličkom udjelu u baštini hrvatske kulture prve polovice 20. stoljeća«, objavljuvan prošle i ove godine u »Glasu Koncila« u dvadeset pet nastavaka također upućuje na njezinu utemeljenost. Jer, koliko god podastro činjenica, feljton je postavio još više pitanja povezanih s tom tako opsežnom i vrijednom, ali nedovoljno istraženom baštinom, koja je izraz ne samo vjerskoga nego i ukupnoga kulturnog, političkog, socijalnog i moralnog djelovanja hrvatskih katolika u jednome od najburnijih i najtragičnijih razdoblja narodne povijesti.

U toj djelomičnoj rekonstrukciji ideja, događaja i procesa spomenute su brojne osobe, čiji je doprinos u spomenutu smislu tada mogao biti samo dotaknut. Stoga su manje-više morale biti zanezarene i osnovne životopisne činjenice o onima koji tvore baštinu katoličke kulture spomenutog razdoblja, a o ocjeni osobitosti njihova doprinosa u cjelini kulturnih i društvenih gibanja toga razdoblja jedva da je moglo biti riječi.

Dakako, nije nam podjednako nepoznat doprinos svih spomenutih i mnogih nespomenutih osoba. O nekima se pisalo i prije demokratizacije u katoličkome tisku, ali su tada mnogi fakti morali biti zaobiđeni. Nakon uspostave demokracije piše se više i otvorenije, a o nekima imamo izvrsna ili solidna istraživanja i sinteze. Nedvojbeno je da i potхвати kao što je prije desetak godina bila organizacija simpozija »Hrvatski katolički pokret«, po-

praćena zbornikom radova (ur. Z. Matijević), donekle raskriliše maglu koja je prekrivala mnoge zaslužnike. Valja ovdje također podsjetiti na to da je i spomenuti feljton »Prilozi za raspravu...« nastao kao dio cjeline nastojanja više stručnjaka da knjigama u bibliotečnom nizu »Hrvatska katolička baština XX. stoljeća« sustavno predstavi glavne nositelje - idejne začetnike i voditelje, organizatore, moderatore i aktiviste - katoličkoga kulturnoga, socijalnoga i uopće društvenoga gibanja u sklopu svega što on predstavlja u cjelini hrvatskog društvenoga života spomenutog razdoblja. Ovdje možemo podsjetiti na to da je nakon prvoga naslova izašlog potkraj godine 2005. - riječ je o reprintu ankete o hrvatskoj katoličkoj književnosti što ju je pod naslovom »Na Goru Gospodnju« tiskao godine 1935. velezaslužni katolički laik Petar Grgec, a sada ju je dopunio i predgovorom popratio urednik biblioteke Božidar Petrač - izašlo dosada dvanaest naslova. Oni donose sažetak zamašnog kulturno-društvenoga rada i izbor iz djela dr. Drage Cepulića, dr. Antuna Mahnića, dr. Tona Smerdela, dr. Đure Arnolda, dr. Ivana Ev. Šarića, fra Rajmunda Kuparea, dr. Ilije Jakovljevića, Ive Lendića, Petra Grkca, dr. Ljubomira Marakovića, fra Bonifacija Perovića i dr. Milana Ivšića. Planirani su još deseci naslova, ali je posve razumljivo da će se taj posao otegnuti još godinama.

Novi feljton, koji uvidavnošću »Glasa Koncila« ovime započinjemo, a kojemu smo na tragu svojedobnog Marakovića feljtona dali skupni naslov »Katolički oblikovatelji kulture«, ima zadaću do neke mjere sažeti taj

proces. Hoće se naime personalno-biografskim pristupom baciti svjetlo na niz pregalaca, poznatih, manje poznatih ili gotovo nepoznatih, te, dodirnuvši duhovni i povijesni kontekst njihova djelovanja, makar skromno pridonijeti da oni budu više (pro)čitani, (pre)vrednovani i (re)integrirani kao neizostavan i vrijedan dio hrvatske kulturne baštine prve polovice 20. stoljeća, pozitivno utječući na intelektualne i opće duhovne tokove hrvatske današnjice.

Polazište je, razumije se, primarno povijesno-kulturološko, socijalno, etičko i duhovno. Budući da feljton sam po sebi nema pretenziju znanstvenosti niti cjelovitosti, i ovaj niz napisa lišen je takvih aspiracija. Red tekstova nije određen kronološkim ni drugim zadanostima, već ovisi prije svega o mogućnosti autora da apsorbira nužne činjenice iz kojih se oblikuje svaki nastavak. Možemo se nadati da će i ove natuknice biti dobrodošla popuna naše još nepotpune kulturne memorije i poticaj daljem zanimanju naše kulturne javnosti za taj segment naše crkvene i svjetovne prošlosti. ■

Novi feljton želi personalno-biografskim pristupom baciti svjetlo na niz pregalaca, poznatih, manje poznatih ili gotovo nepoznatih, te makar skromno pridonijeti da oni budu više (re)integrirani u hrvatsku kulturnu baštinu prve polovice 20. stoljeća.